

Hemşirelik Öğrencilerinin Özyeterlilik Algıları, Sağlık Okuryazarlığı Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler

Perceptions of Self Efficiency of Nursing Students, Their Health Literacy Level and Affecting Factors

Özlem KAÇKIN¹ , Medine KILIÇ² , Fatma ERSİN²

¹Harran Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Psikiyatri Hemşireliği Ana Bilim Dalı, Şanlıurfa, TÜRKİYE

²Harran Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği Ana Bilim Dalı, Şanlıurfa, TÜRKİYE

Öz

Amaç: Bu araştırmanın amacı, hemşirelik öğrencilerinin özyeterlilik algıları ile sağlık okuryazarlığı düzeylerini ve etkileyen faktörleri incelemektir.

Materyal ve metod: Çalışma, 01-11 Kasım 2022 tarihleri arasında bir kamu üniversitesine bağlı hemşirelik bölümünde yapılmıştır. Tanımlayıcı tipte olan çalışmanın evreni 627 öğrenci, örneklemini ise 519 (%82,7) öğrenciden oluşmuştur. Veriler, yüz yüze görüşme tekniği ile toplanmıştır. Araştırmacılar tarafından hazırlanan Tanımlayıcı Bilgi Formu, Genel Yeterlilik Ölçeği ve Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği veri toplama araçları olarak kullanılmıştır. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler, bağımsız gruplarda t testi, Mann Whitney U Testi, Varyans Analizi, Kruskal Wallis Analizi ve Korelasyon Analizi yapılmıştır. Çalışmaya başlamadan önce, etik kuruldan, kurumdan ve katılımcılardan izin alınmıştır.

Bulgular: Öğrencilerin yaş ortalaması 21.10±2.59 olup, %70,5'i kadın, %63'ünün geliri giderinden azdır. Katılımcıların %51,3'ü sağlığını orta düzeyde algıladığını, %7,9'u kronik hastalığı olduğunu, %4,4'ü ruhsal sorunu olduğunu, %13,1'i sigara kullandığını, %19,5'i alkol aldığını, %74,2'si düzenli egzersiz yaptığını belirtmiştir. Öğrencilerin Genel Özyeterlilik Ölçeği puan ortalaması 52.07±3.18, Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği puan ortalaması 102.94±16.95'tir. Çalışmaya katılan kadınların Genel Özyeterlilik Ölçeği özyeterlilik ölçeği puan ortalaması (t=2.695, p=.007) ve Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği puan ortalaması (t=4.719, p=.000) anlamlı bir şekilde yüksek çıkmıştır. Egzersiz yapan öğrencilerin Genel Özyeterlilik Ölçeği puan ortalaması (t=-2.026, p=.043) ve sağlık okuryazarlığı ölçeği puan ortalaması (t=4.496, p=.000) anlamlı bir şekilde yüksek bulunmuştur. Genel Özyeterlilik Ölçeği ile Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği arasında negatif yönde çok zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (r=-.114, p=.010).

Sonuç: Öğrencilerin özyeterlilik ve sağlık okuryazarlığı düzeylerinin istenen düzeyde olmadığı görülmektedir. Öğrencilerin özyeterlilik ve sağlık okuryazarlığı düzeylerini arttıracak girişimsel hemşirelik çalışmaları önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Özyeterlilik, Sağlık okuryazarlığı, Hemşirelik

Abstract

Background: Self-efficacy and health literacy levels of nursing students are very important in terms of accessing, understanding, evaluating and applying health-related information. The aim of this study is to examine nursing students' perceptions of general self-efficacy, health literacy and influencing factors.

Materials and Methods: The study was conducted in the nursing department of a public university between 01-11 November 2022. The population of the descriptive study consisted of 627 students and the sample consisted of 519 (82.7%) students. The data were collected by face-to-face interview technique. Introductory information form prepared by the researchers, General Proficiency Scale and Health Literacy Scale were used as data collection tools. In the analysis of the data, descriptive statistics, t test for independent groups, Mann Whitney U Test, Analysis of Variance, Kruskal Wallis Analysis and Correlation Analysis were performed. Before starting the study, permission was obtained from the ethics committee, the institution and the participants.

Results: The average age of the students is 21.10±2.59, 70.5% of them are women and 63% of them have less income than their expenses. 51.3% of the participants stated that they perceive their health at a moderate level, 7.9% have a chronic disease, 4.4% have mental problems, 13.1% smoke, 19.5% drink alcohol, 74.2% do regular exercise. The students' general self-efficacy scale mean score was 52.07±3.18, and the health literacy scale mean score was 102.94 ± 16.95. Self-efficacy scale mean score (t=2.695, p=.007) and health literacy scale mean score (t=4.719, p=.000) of the women participating in the study were significantly higher. Self-efficacy scale mean score (t=-2.026, p=.043) and health literacy scale mean score (t=4.496, p=.000) of the students who exercised were found to be significantly higher. A very weak and negative correlation was found between the general self-efficacy scale and the health literacy scale (r=-.114, p=.010).

Conclusions: It is seen that the general self-efficacy perceptions and health literacy levels of the students are not at the desired level. Interventional nursing studies are recommended to increase students' general self-efficacy perceptions and health literacy levels.

Key Words: Self-efficacy, Health Literacy, Nursing

Sorumlu Yazar/Corresponding Author

Dr. Özlem KAÇKIN

Harran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Osmanbey Yerleşkesi, Merkezi Derslik, Kat:2 63290, Şanlıurfa, TÜRKİYE

E-mail: ozlemkackin@harran.edu.tr

Geliş tarihi / Received: 22.03.2023

Kabul tarihi / Accepted: 17.07.2023

DOI: 10.35440/hutfd.1269468

Giriş

Sağlık okuryazarlığı (SOY), bireylerin hastalıkları önlemek, sağlığı teşvik etmek, iyilik durumunu korumak ve geliştirmek amacı ile sağlıkla ilgili bilgilere ulaşma, anlama, değerlendirme ve uygulama konusunda gösterdikleri bilişsel ve sosyal beceriler olarak tanımlanmaktadır (1). Günümüzde hastalıkların artması, tanı ve tedavi seçeneklerinin çoğalması ve teknolojinin gelişmesinin yanı sıra bireylerin yaş, kültür, eğitim düzeyi gibi özellikleri, sağlıkla ilişkili bilgilere ulaşmalarını ve sağlıklı yaşam biçimi davranışlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Bireylerin sağlıklı yaşam biçimi davranışları kazanmasında ve istedik düzeyde sağlık bilgisinin artmasında, sağlık okuryazarlığı kadar önemli olan bir diğer kavram da özyeterlilik (2).

Özyeterlilik; bireyin, yaşamı ile ilişkili olay ve durumlar üzerinde etkili olabilmesi için, gereken faaliyetleri başlatabileceğine ve bu faaliyetlerden sonuç alabileceğine olan inancı olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram, bir eylemin planlanması, gerekli becerilerin fark edilmesi, bu becerilerin entegrasyonu ve zorluklarla birlikte elde edilecek kazançların gözden geçirilmesini içermektedir (3). Özyeterliliği yüksek bireylerin, düşük olanlara kıyasla zorlu görevleri başarabilmek için daha çok çaba harcadıkları, daha kararlı oldukları, herhangi bir başarısızlık yaşadıklarında yılmadıkları, hızlıca toparlanıp eylemlerine devam ettikleri, kullandıkları yöntem ve stratejileri yeniden gözden geçirdikleri ve yeni planlar yaptıkları belirlenmiştir. Özyeterlilik düzeyi düşük bireylerin ise, olumsuz durumlar karşısında başarısız olacaklarını düşündükleri ve tepki göstermede isteksiz davrandıkları bildirilmiştir (4).

Hemşirelik hizmetlerinde çağdaş bir yönetim anlayışı geliştirmek, örgütsel hedeflere ve verimliliğe ulaşmak için alanında önemli bilgi ve becerileri kazanmış, bilgi arayan, üreten, araştıran, sorgulayan, mesleki gelişim ve yenilikleri öğrenmek için motive olan meslek mensupları yetiştirmek gerekmektedir (4). Bununla birlikte mevcut çalışmalarda, özyeterlilik algısı ve sağlık okuryazarlığı yüksek hemşirelik öğrencilerinin mesleğe devam etme ilgisinin daha yüksek olduğu, mezun olduktan sonra mesleğine daha fazla katkı sağladığı ve kaliteli hemşirelik bakımı sunmada aktif rol oynadığı saptanmıştır (5-10). Bu bağlamda hemşirelik öğrencileri için öz yeterlilik algılarının ve sağlık okuryazarlık düzeylerinin geliştirilmesi oldukça önem taşımaktadır (8,9).

Literatür incelendiğinde hemşirelik öğrencilerinin özyeterlilik ve SOY düzeylerine ilişkin sonuçların farklılaştığı saptanmıştır. Konuyla ilişkili literatürde hemşirelik öğrencilerinin SOY düzeylerinin yeterli seviyede olduğunu belirten çalışmaların yanı sıra istenen seviyede olmadığını belirten çalışmalar da bulunmaktadır (5-8). Benzer şekilde hemşirelik öğrencilerinin özyeterlilik düzeylerinin incelendiği çalışmalarda özyeterlilik düzeylerinin düşük, orta ve yüksek olduğunu bildiren farklı çalışma sonuçlarına rastlanmaktadır (9,10).

Yüksek özyeterlilik algısının yüksek düzeyde psikolojik iyilik hali ve ruh sağlığı okuryazarlığı ile yakından ilişkili olduğu göz önünde bulundurulduğunda öğrencilerin SOY ve özyeterlilik

düzeylerinin belirlenmesi oldukça önemlidir (2, 8, 9). Literatürde hemşirelik öğrencilerinin SOY ve özyeterlilik düzeylerinin birçok faktörlerle ilişkili olduğu ve bu düzeylerin sağlığı geliştiren davranışların başlatılıp sürdürülmesinde etkili olduğu ortaya koyulsa da hemşirelik öğrencilerinin özyeterlilik ile SOY düzeyleri arasındaki ilişkiyi ortaya koyan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple bu araştırma, hemşirelik öğrencilerinin özyeterlilik ve SOY düzeylerini ve bu düzeyleri etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır. Öğrencilerin özyeterlilik ve SOY düzeylerinin belirlenmesi, konuyla ilişkili farkındalık düzeylerinin artmasına, eğitimcilerin elde edilen veriler doğrultusunda gerekli müdahaleleri planlama, uygulama ve değerlendirmesine yardım edilebilir.

Materyal ve Metod

Araştırmanın Amacı ve Türü: Bu araştırma, hemşirelik öğrencilerinin özyeterlilik algıları, SOY düzeylerini ve bu düzeyleri etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla tanımlayıcı ve ilişki arayıcı tasarımda yapılmıştır.

Araştırma Soruları: Bu çalışmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki yer alan sorulara yanıt aranmıştır.

Hemşire öğrencilerin özyeterlilik ve sağlık okuryazarlığı düzeyleri nedir?

Hemşire öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine göre özyeterlilik algıları ve sağlık okuryazarlığı düzeyleri arasında fark var mıdır?

Hemşire öğrencilerin özyeterlilik düzeyleri ile sağlık okuryazarlığı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zamanı: Bu çalışma, Türkiye'nin güneydoğusunda yer alan bir devlet üniversitesinin Hemşirelik Bölümü'nde, 2022-2023 eğitim-öğretim yılı güz döneminde lisans eğitimi alan hemşirelik öğrencilerinde yürütülmüştür. Araştırmanın verileri, Kasım 2022- Aralık 2022 tarihleri arasında elde edilmiştir.

Araştırmanın Evren ve Örnekleme: Bu çalışmanın evrenini, kamuya bağlı bir üniversite kapsamında bulunan hemşirelik lisans programında eğitime devam eden 627 hemşirelik öğrencisi oluşturmuştur. Öğrencilerin seçiminde herhangi bir örnekleme yöntemi kullanılmamıştır. Öğrencilerinin tamamına ulaşılmaması hedeflenmiştir. Çalışmaya katılmaya gönüllü olan ve veri toplama araçlarını eksiksiz dolduran 519 (%82,7) hemşirelik öğrencisi ile araştırma tamamlanmıştır. Çalışmanın verileri, yüz yüze görüşme yöntemi ile elde edilmiştir.

Veri Toplama Araçları: Araştırmanın verileri, "Tanılayıcı Bilgi Formu", "Genel Özyeterlilik Ölçeği" ve "Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği" aracılığıyla toplanmıştır.

Tanılayıcı Bilgi Formu: Katılımcıların yaş, cinsiyet, sınıf, aylık gelir düzeyi, uzun süre yaşadıkları yer, anne-baba eğitim durumu, sağlık durumu algısı, kronik ve ruhsal hastalık varlığı,

sağlıkla ilgili konularda araştırma yapma durumu, sağlıkla ilişkili konularda en sık tercih edilen kurum, son 6 ayda sağlık hizmeti alma durumu, sigara ve alkol kullanma durumu, düzenli spor/egzersiz yapma durumu, sağlıkla ilgili araştırma yapma durumuna ilişkin toplam 17 sorudan oluşmaktadır.

Genel Özyeterlilik Ölçeği: Bu ölçek, Sherer ve ark. (1982) tarafından bireylerin özyeterliliklerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin, Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Yıldırım ve İlhan (2010) tarafından yapılmıştır. Ölçek, beşli likert tiptedir ve 17 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte yer alan 2, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 14, 16 ve 17. maddeleri ters puanlanmaktadır. Ölçeğin tüm maddeleri bütün olarak değerlendirilmekte ve elde edilen toplam puan üzerinden değerlendirilme yapılmaktadır. Ölçekten alınabilecek toplam puan 17 ile 85 arasında değişiklik göstermektedir. Ölçekten alınan toplam puanının artması özyeterlilik inancının da arttığını göstermektedir. Ölçeğin, Cronbach alfa katsayısı ,80 bulunmuştur (3). Bu çalışmada ölçeğin Cronbach alfa katsayısı ,64 bulunmuştur.

Sağlık Okuryazarlık Ölçeği: Bu ölçek, Sorensen ve ark. (2013) tarafından geliştirildikten sonra Toçi, Bruzari ve Sorensen (2013) tarafından sadeleştirilerek son halini almıştır. Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması, Aras ve Bayık Temel (2017) tarafından yapılmıştır (11,12). Ölçek toplamda 25 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin bilgiye erişim, bilgileri anlama, değerlendirme, uygulama olmak üzere toplam dört alt boyutu bulunmaktadır. Ölçek, beşli likert tiptedir ve "1: Yapamayacak durumdayım/ hiç yeteneğim yok/ olanaksız ve "5: Hiç zorluk çekmiyorum" arasında yanıtlanmaktadır. Ölçekte ters madde kodlaması bulunmamaktadır. Ölçekten alınabilecek toplam puan 25 ile 125 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan toplam puanının artması sağlık okuryazarlık düzeyinin de arttığını göstermektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı 0.92 bulunmuştur. (13). Bu çalışmada ölçeğin Cronbach alfa katsayısı ,96 bulunmuştur.

Verilerin Değerlendirilmesi: Çalışma kapsamında elde edilen verilerin istatistiksel açıdan değerlendirilmesi SPSS 25.0 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Tanımlayıcı istatistikler olarak sayı, yüzde, ortalama ve standart sapma değerleri kullanılmıştır. Verilerin normal dağılıma uyup uymadığı Shapiro-Wilk testi, Skewness ve Kurtosis ile değerlendirilmiştir. Verilerin analizi bağımsız gruplarda t testi, Mann Whitney U Testi, Oneway ANOVA, Kruskal Wallis ve Korelasyon Analizi kullanılarak yapılmıştır. "Genel Özyeterlilik Ölçeği ve Sağlık Okuryazarlık ölçeği" arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon testi ile belirlenmiştir. Tüm istatistiksel karşılaştırmalarda anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak alınmıştır (14).

Araştırmanın Etik Yönü: Araştırma için, üniversiteye bağlı Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan ve ilgili kurumdan kurum

izni alınmıştır. Ayrıca araştırma öncesinde öğrencilere araştırmanın amacı ve süreci hakkında sözel ve yazılı olarak bilgi verilmiş ve gönüllü onamları alınmıştır.

Araştırmanın Sınırlılığı: Bu çalışmanın yalnızca kamuya bağlı bir devlet üniversitesinde eğitim alan hemşirelik öğrencileri ile yürütülmesi sonuçlarının genellenilebilirliğini sınırlandırmaktadır.

Bulgular

Bu çalışmadan elde edilen veriler incelendiğinde, çalışmaya katılan öğrencilerin yaş ortalamasının 21,1±2,25 olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin %70,5'inin kadın, %63'ünün aylık gelir durumu giderden daha az olduğu, anne eğitim durumunun çoğunlukla okuryazar olmadığı, baba eğitim durumunun ise çoğunlukla ilköğretim mezunu olduğu bulunmuştur. Bunun yanı sıra öğrencilerin %51,3'ünün sağlıklı algılama durumunun orta düzeyde olduğu, çoğunun herhangi bir kronik ve ruhsal hastalığının olmadığı, %83,6'sının sağlık sorunları için devlet hastanesini tercih ettiği, %66,1'inin son 6 ayda en az 1 kez sağlık hizmeti aldığı, %86,9'unun sigara içmediği, %80,5'inin alkol kullanmadığı, %74,2'sinin düzenli spor/egzersiz yaptığı ve %74,2'sinin sağlıkla ilgili araştırmalar yaptığı belirlenmiştir (Tablo 1).

Çalışmadan elde edilen veriler incelendiğinde, çalışmaya katılan öğrencilerin genel özyeterlilik ölçeğinden aldıkları puan ortalamasının 102,94±16,95; sağlık okuryazarlığı ölçeğinden aldıkları puan ortalamasının 52,07±3,18 olduğu bulunmuştur (Tablo 2).

Tablo 3 ve Tablo 4'teki veriler incelendiğinde özyeterlilik ölçeği puan ortalamaları ile sınıf, aylık gelir durumu, uzun süre yaşanan yer, anne-baba eğitim durumu, kronik ve ruhsal hastalık varlığı, sağlıkla ilgili konularda en sık tercih edilen kurum, sigara ve alkol kullanım durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmazken ($p > 0,05$), kadınların, sağlıkla ilgili araştırma yapanların ve düzenli spor/egzersiz yapanların özyeterlilik puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark saptanmıştır ($p < 0,05$) (Tablo 3; Tablo 4). Öğrencilerin aylık gelir durumu, uzun süre yaşanan yer, anne eğitim durumu, kronik ve ruhsal hastalık varlığı, sağlıkla ilgili konularda en sık tercih edilen kurum, sigara ve alkol kullanım durumu ile SOY puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p > 0,05$). Dördüncü sınıfların, kadınların, sağlık durumunun iyi olduğunu algılayanların ve ruhsal hastalığı olmayanların, sağlıkla ilgili araştırma yapanların ve düzenli spor/egzersiz yapanların SOY puan ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p < 0,05$) (Tablo 3; Tablo 4).

Öğrencilerin SOY ve genel özyeterlilik ölçeği puanları ortalamaları arasında negatif yönde ve çok zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($P: 0,010$; $r: -0,114$) (Tablo 5).

Tablo 1. Öğrencilerin tanımlayıcı özelliklerinin dağılımı (n=519)

Değişkenler		Ort±Ss	Min-Max
Yaş		21,1±2,25	17-39
		n	%
Cinsiyet	Kadın	366	70,5
	Erkek	153	29,5
Sınıfınız	1. Sınıf	130	25,0
	2. Sınıf	126	24,3
	3. Sınıf	127	24,5
	4. Sınıf	136	26,2
Aylık gelir düzeyi	Gelir giderden az	327	63,0
	Gelir gidere denk	158	30,4
	Gelir giderden fazla	34	6,6
Uzun süre yaşanılan yer	Köy	87	16,8
	İlçe	134	25,8
	İl	298	57,4
Annenizin eğitim durumu	Okuryazar değil	197	38,0
	Okuryazar	52	10,0
	İlkokul	142	27,4
	Ortaokul	66	12,7
	Lise	40	7,7
	Lisans ve üstü	22	4,2
Babanızın eğitim durumu	Okuryazar değil	30	5,8
	Okuryazar	36	6,9
	İlkokul	171	32,9
	Ortaokul	115	22,2
	Lise	109	21,0
	Lisans ve üstü	58	11,2
Sağlığı algılama durumu	İyi	219	42,2
	Orta	266	51,3
	Kötü	34	6,6
Kronik hastalık varlığı	Evet	41	7,9
	Hayır	478	92,1
Ruhsal hastalık varlığı	Evet	23	4,4
	Hayır	496	95,6
Sağlık sorunlarında tercih edilen kurum	Devlet hastanesi	434	83,6
	Özel hastane	37	7,1
	Üniversite hastanesi	48	9,2
Son 6 ayda sağlık hizmeti alma durumu	Evet	343	66,1
	Hayır	176	33,9
Sigara içme durumu	Evet	68	13,1
	Hayır	451	86,9
Alkol kullanma durumu	Evet	101	19,5
	Hayır	418	80,5
Düzenli spor/egzersiz yapma durumu	Evet	385	74,2
	Hayır	134	25,8
Sağlıkla ilgili araştırma yapma durumu	Evet	385	74,2
	Hayır	134	25,8
Toplam		519	100,0

Tablo 2. Genel özyeterlilik ölçeği ve sağlık okuryazarlığı puan ortalamaları

	Min	Max	Ort±Ss
Genel özyeterlilik ölçeği	41	66	52,07±3,18
Sağlık okuryazarlığı ölçeği	25	125	102,94±16,95

Tablo 3. Öğrencilerin Sosyodemografik özelliklerine göre sağlık okuryazarlığı ölçeği ve özyeterlilik ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırılması (n:519)

		n	Genel Özyeterlilik Ölçeği (GÖÖ)	Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği (SOYÖ)
Cinsiyet	Kadın	366	52,31±3,24	105,42±14,97
	Erkek	153	51,49±2,95	97,01±19,77
Test istatistiği			t=2,695 p=0,007	t=4,719 p=0,000
Sınıf	1. Sınıf	130	52,15±2,98	101,65±15,29
	2. Sınıf	126	51,74±3,09	101,77±16,61
	3. Sınıf	127	52,09±3,44	101,03±20,46
	4. Sınıf	136	52,28±3,19	107,03±14,50
Test istatistiği			F=0,677 p=0,566	F=3,680 p=0,012
Aylık gelir durumu	Gelir giderden az	327	52,11±3,19	101,87±16,85
	Gelir gidere denk	158	51,95±3,20	104,29±17,73
	Gelir giderden fazla	34	52,26±2,96	106,94±13,20
Test istatistiği			F=0,195 p=0,823	F=2,098 p=0,124
Uzun süre yaşanılan yer	Köy	87	52,64±3,64	101,37±17,46
	İlçe	134	51,96±3,12	102,01±17,00
	İl	298	51,95±3,04	103,81±16,78
Test istatistiği			F=1,674 p=0,188	F=0,968 p=0,381
Anne eğitim durumu	Okuryazar değil	197	52,13±3,33	102,96±17,78
	Okuryazar	52	52,19±2,91	104,84±16,98
	İlkokul	142	52,21±3,08	101,78±16,26
	Ortaokul	66	51,40±2,77	100,43±16,73
	Lise	40	52,92±3,55	106,75±15,00
	Lisans ve üstü	22	50,86±3,09	106,31±17,43
Test istatistiği			F=1,883 p=0,96	F=1,131 p=0,343
Baba eğitim durumu	Okuryazar değil	30	52,60±3,08	99,00±21,38
	Okuryazar	36	52,66±3,12	105,83±18,37
	İlkokul	171	52,14±3,46	101,60±15,52
	Ortaokul	115	51,52±3,13	100,60±18,98
	Lise	109	52,00±2,78	105,76±15,24
	Lisans ve üstü	58	52,46±3,11	106,50±15,31
Test istatistiği			F=1,311 p=0,258	F=2,328 p=0,042

Tablo 4. Öğrencilerin sağlıkla ilgili özelliklerine göre sağlık okuryazarlığı ölçeği ve özyeterlilik ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırılması (n:519)

		n	Genel Özyeterlilik Ölçeği (GÖÖ)	Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği (SOYÖ)
Sağlık algılama durumu	İyi	219	51,82±3,00	105,15±16,72
	Orta	266	52,20±3,32	101,55±15,95
	Kötü	34	52,67±3,12	99,55±23,73
Test istatistiği			F=1,533 P=0,217	F=3,475 p=0,032
Kronik hastalığı varlığı	Evet	41	52,56±2,99	105,41±17,48
	Hayır	478	52,03±3,19	102,73±16,91
Test istatistiği			t= -1,019 P=0,309	t=0,972 p=0,332
Ruhsal hastalık varlığı	Evet	23	52,30±3,21	95,04±22,67
	Hayır	496	52,06±3,18	103,31±16,58
Test istatistiği			U=5125,50 p=0,408	U= 4475,00 p=0,080
Sağlıkla ilgili konularda en sık tercih edilen kurum	Devlet hastanesi	434	52,01±3,22	103,06±16,69
	Özel hastane	37	52,56±2,78	105,89±14,47
	Üniversite hastanesi	48	52,27±3,11	99,58±20,58
Test istatistiği			F=0,620 P=0,538	F=1,516 P=0,221
Son 6 aydır sağlık hizmeti alma durumu	Evet	343	52,22±3,20	103,61±16,99
	Hayır	176	51,77±3,12	101,63±16,85
Test istatistiği			t=1,524 p=0,128	t=1,265 p=0,207
Sigara kullanıyor musunuz?	Evet	68	51,51±3,20	99,85±20,68
	Hayır	451	52,15±3,17	103,41±16,29
Test istatistiği			t= 1,561 p=0,119	t= -1,356 p=0,179
Alkol kullanıyor musunuz?	Evet	101	51,70±2,96	104,70±17,89
	Hayır	418	52,16±3,22	102,51±16,71
Test istatistiği			t= 1,311 p=0,190	t=1,162 p=0,246
Düzenli spor/egzersiz yapma durumu	Evet	385	52,24±3,10	105,10±15,42
	Hayır	134	51,59±3,35	96,73±19,52
Test istatistiği			t=-2,026 p=0,043	t=4,496 p=0,000
Sağlıkla ilgili araştırma yapma durumu	Evet	385	52,24±3,10	105,10±15,42
	Hayır	134	51,59±3,35	96,73±19,52
Test istatistiği			t=2,026 p=0,043	t=4,496 p=0,000

Tablo 5. Öğrencilerin sağlık okuryazarlığı ve öz-yeterlilik ölçeği puanlarına ilişkin korelasyon analizi

	r	p
Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği		
Genel Öz-yeterlilik Ölçeği	-,114	0.010

Tartışma

Hemşirelik öğrencilerinin özyeterlilik ve SOY düzeylerini ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada, öğrencilerin özyeterlilik ve SOY düzeylerinin, ölçeklerden alınabilecek puan ortalamalarının üzerinde olduğu belirlenmiştir. Çalışma, özyeterlilik ve SOY düzeyi yüksek öğrencilerin yetiştirilmesine yönelik veri sağlaması açısından önemlidir.

Bu çalışmada, ölçekten alınabilecek en düşük ve en yüksek toplam puan aralığının 17-85 olduğu göz önünde bulundurulduğunda, hemşirelik öğrencilerinin özyeterlilik puan ortalamalarının orta düzeyde ($52,07 \pm 3,18$) olduğu söylenebilir (4,10). Çalışma sonuçları Cengiz ve ark. (2021) ve Eraydın (2021) tarafından yapılan çalışma sonuçlarıyla uyumludur. Buna karşın Göğçer ve Çevirme (2019) tarafından yapılan çalışmada hemşirelik öğrencilerinin özyeterlilik düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir (15). Ayrıca bu çalışmada hemşirelik öğrencilerin SOY ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının ölçekten alınabilecek puan ortalamasının üzerinde olduğu belirlenmiştir ($102,94 \pm 16,95$). Literatür incelendiğinde hemşirelik öğrencilerinin SOY düzeyine yönelik çalışma sonuçlarının farklılaştığı, hemşirelik öğrencilerinin genel olarak “yetersiz” SOY düzeyine sahip olduğunu bildiren çalışmaların yanı sıra SOY düzeylerinin “yeterli” veya “mükemmel” seviyede olduğunu bildiren çalışmaların da olduğu saptanmıştır (5,8,16–20). Sağlık okuryazarlığı, sağlık alanında eğitim alan öğrencilerin hasta sağlığı ile ilgili doğru kararlar verebilmeleri için gerekli olan temel sağlıkla ilişkili bilgileri alma, yorumlama, anlama ve hizmetlerini sağlama kapasitelerinin artırılmasında önemli rol oynamaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada öğrencilerin SOY ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının ölçekten alınabilecek puan ortalamasının üzerinde olması hemşirelik bakımını da olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada kadınların özyeterlilik ve SOY düzeylerinin erkeklere kıyasla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde Çelik ve ark. (2021) kadınların sağlık okuryazarlık düzeylerinin, Göğçer ve Çevirme (2019) ise kadınların özyeterlilik düzeylerinin erkeklere kıyasla daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur (15,18). Bu çalışmaların aksine öğrencilerin cinsiyetlerine göre özyeterlilik ve SOY düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığını bildiren çalışmalar da bulunmaktadır (4,5,21). Çalışma sonucunda kadın öğrencilerin erkeklere kıyasla hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik istek, yetenek ve inançlarının daha fazla olduğu ve kendilerini daha yeterli gördükleri söylenebilir. Bu durum, bireysel ve kültürel faktörlere ek olarak erkek ve kadınların belirli sağlık riskleri hakkında bilgi gereksinimlerinin farklı olması ile ilişkili olabilir. Ayrıca

Bu çalışmada, öğrencilerin özyeterlilik düzeylerinin sınıf düzeyine göre farklılık oluşturmadığı bulunmuştur. Bu sonuç, Bilgiç ve ark. (2017) ve Cengiz ve ark. (2021) tarafından bildirilen çalışma sonuçları ile uyumludur (4,22). Bunun yanı sıra bu çalışmada, mevcut çalışmalara benzer olarak öğrencilerin SOY düzeylerinin sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği ve 4. sınıftaki öğrencilerin SOY düzeylerinin

diğerlerine kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur (19,23). Sağlıkla ilgili bölümlerde eğitim gören öğrencilerin SOY düzeylerinin giderek artması beklenmektedir. Dolayısıyla 4 yıl boyunca verilen sağlık eğitiminin öğrencilerde farklılığı arttırması, 4. sınıf öğrencilerinin bilgi ve beceri düzeyleri arttıkça sağlıkla ilgili bilgilere nasıl ulaşacaklarını ve bilgileri nasıl yorumlayacaklarını bilmeleri ve deneyim kazanmalarından kaynaklanmış olabilir.

Bu çalışmada özyeterlilik ve SOY düzeylerinin annenin eğitim durumuna göre farklılık göstermediği ancak sağlık okuryazarlık düzeyinin baba eğitim durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir biçimde farklılaştığı, lisans ve üstü eğitim düzeyine sahip babaya sahip öğrencilerin SOY puan ortalamalarının diğerlerine kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu çalışma sonucuyla benzer şekilde Kazak ve ark. (2021) tarafından yapılan çalışmada baba eğitim durumu ile SOY arasında pozitif bir ilişki olduğu, baba eğitim durumu lise olanların SOY puan ortalamalarının okuryazar olmayanlardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir (24).

Bu çalışmada, sağlığı algılama durumu ile SOY düzeyi arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu, sağlık durumunu “iyi” olarak algılayan öğrencilerin SOY puan ortalamalarının diğerlerine kıyasla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde Kazak ve ark. (2021) tarafından yapılan çalışmada sağlığını “iyi” olarak algılayan öğrencilerin kötü-orta olarak algılayanlardan daha yüksek SOY düzeyine sahip olduğu bulunmuştur (24). Bu çalışma sonuçlarından farklı olarak sağlıklarını “kötü” veya “çok kötü” olarak derecelendiren bireylerin, sağlıklarını “iyi” veya “çok iyi” olarak derecelendirenlere kıyasla daha yüksek sağlık okuryazarlığına sahip olduğu bulunmuştur (25). Çalışma sonuçları arasındaki bu farklılık, sağlığını “iyi” olarak algılayan öğrencilerin sağlıklı yaşam biçimi, sağlığı koruyucu ve sağlığa zararlı faktörler konusunda daha fazla araştırma yaptıkları, nasıl sağlıklı kalınacağı hakkında bilgi ve kaynaklara ulaştıkları, sağlığa zararlı alışkanlıklarını değiştirme konusunda daha istekli oldukları söylenebilir.

Bu çalışmada, ruhsal hastalık varlığı ile sağlık okuryazarlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu, ruhsal hastalığı olmayan öğrencilerin SOY puan ortalamalarının diğerlerine kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur (18). Mansur ve Ülke Şimdi (2022) tarafından yapılan çalışmada sağlık okuryazarlığının sağlık arama davranışı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür (26). Genellikle ruh sağlığını olumsuz etkileyen durumlara karşı bireyler, sağlığı koruyucu ve geliştirici faktörlere yönelmektedir. Hemşirelik öğrencilerinin aldıkları teorik bilgi içerisinde yer alan sağlığı koruyucu ve geliştirici faktörler ve hastalara bakım verme deneyimleri ruhsal hastalığı olmayan öğrencilerin sağlıkla ilişkili konularda daha fazla araştırma yapmalarını sağlayarak sağlık okuryazarlık düzeyini arttırmış olabilir.

Bu çalışmada düzenli spor/egzersiz yapma durumu ile özyeterlilik ve SOY puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farkın olduğu, düzenli spor yapan öğrencilerin özyeterlilik ve SOY puan ortalamalarının diğerlerine kıyasla

daha yüksek olduğu saptanmıştır. SOY, sağlığın korunmasında önemli bir rol oynamaktadır. Soykan ve Şengül (2021) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin SOY düzeyleri ile sağlıklı yaşam biçimi davranışları arasında istatistiksel açıdan anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir (20). Kişilerin SOY düzeyleri arttıkça dengeli beslenme, fiziksel aktiviteler yapma, stresten kaçınma durumları da olumlu yönde artmaktadır (7). Bunun yanı sıra bireylerin özyeterliliklerinin yüksek olması, sağlıklı yaşam biçimi davranışlarını konusunda farkındalık kazanmalarına, bu davranışları daha fazla uygulamalarına, sonuç olarak da sağlıkla ilgili konularda daha fazla araştırma yapmalarına, düzenli spor/egzersiz gibi sağlığı koruyucu faktörlere odaklanmalarına katkıda bulunmuş olabilir.

Bu çalışmada, sağlıkla ilgili araştırma yapan öğrencilerin özyeterlilik ve SOY puan ortalamalarının diğerlerine kıyasla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Hemşirelik öğrencilerinin aldıkları eğitim ve bağlı buldukları müfredat dolayısıyla, sağlıkla ilişkili bilgilere erişme, bilgileri anlama, talimatları yerine getirme ve sağlık hizmetlerine erişme konusunda avantajlı oldukları söylenebilir (5). Dolayısıyla bu durum sağlıkla ilgili araştırma yapan öğrencilerin özyeterlilik ve SOY düzeylerinin artmasına neden olmuş olabilir.

Bu çalışmada, öğrencilerin özyeterlilik ve SOY ölçeği puan ortalamaları arasında negatif yönde çok zayıf bir ilişki olduğu, özyeterlilik puanı arttıkça sağlık okuryazarlık puanının azaldığı saptanmıştır. Literatürde, hasta örnekleminde yapılan çalışmalar incelendiğinde özyeterlilik düzeyi ile SOY arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, SOY yüksek hastaların, hastalığı anlama ve kendi bakımlarını yönetme konusunda daha yetenekli hissettikleri şeklinde yorumlanmıştır (27–29). Bu araştırmalar, genellikle kronik hastalığı olan hasta popülasyonlarına odaklanmıştır. Dolayısıyla çalışma sonuçları arasındaki farklılık örneklem gruplarının farklı olmasıyla ilişkili olarak ortaya çıkmış olabilir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmadan elde edilen bulgular, hemşirelik öğrencilerinin özyeterlilik ve SOY ölçeği puan ortalamaları arasında negatif yönde çok zayıf bir ilişkinin olduğunu, SOY puanı arttıkça özyeterlilik puanlarının azaldığını ortaya koymuştur. Ayrıca özyeterlilik puan ortalamalarının cinsiyet, sağlıkla ilgili araştırma yapma ve spor/egzersiz yapma durumuna göre farklılık gösterdiği, SOY puan ortalamalarının ise cinsiyet, sınıf düzeyi, sağlık durumu algısı, ruhsal hastalık varlığı, sağlıkla ilgili araştırma yapma ve düzenli spor/egzersiz yapma durumuna göre farklılaştığı belirlenmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin özyeterlilik ve SOY ölçeği puan ortalamalarının birçok faktörden etkilendiği görülmektedir. Bu nedenle öğrencilerin özyeterlilik ve SOY düzeylerini etkileyen faktörlerinin ayrıntılı bir biçimde değerlendirilmesi, özyeterlilik ve SOY düzeylerini arttırmaya yönelik eğitim programlarının planlanması, planlama sürecinde özyeterlilik ve sağlık okuryazarlık düzeylerini etkileyen faktörlerin göz önünde bulundurul-

ması ve konuyla ilişkili girişimsel çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Etik onam: Çalışma için Harran Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan etik onam alındı (14/11/2022 tarih ve HRÜ/22.22.26 sayılı karar).

Yazar Katkıları:

Konsept: Ö.K, M.K, F.E.

Literatür Tarama: Ö.K, M.K, F.E.

Tasarım: Ö.K, M.K, F.E.

Veri toplama: Ö.K, M.K, F.E.

Analiz ve yorum: Ö.K, M.K, F.E.

Makale yazımı: Ö.K, M.K, F.E.

Eleştirel incelenmesi: F.E.

Çıkar Çatışması: Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır

Finansal Destek: Çalışma için herhangi bir kurumdan finansal destek alınmamıştır.

Kaynaklar

1. Malatyalı İ, Biçer EB. Sağlık okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi: sivas cumhuriyet üniversitesi örneği. Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi. 2018;17(2):1-15
2. Taş F, Akın B. Sağlığı geliştirici yaşam tarzı ve öz etkililik-yeterlilik durumunun sosyo-ekonomik durum ile ilişkisi. Sağlık ve Toplum. 2018;22(2):24–38.
3. Yıldırım F, İlhan İÖ. Genel Özyeterlilik Ölçeği türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. Türk Psikiyatri Dergisi. 2010;21(4):301–8.
4. Cengiz Z, Gürdap Z, Karaca E, Acun M. Hemşirelik öğrencilerinin öz yeterlilikleri ile mesleki güdülenmeleri arasındaki ilişki. Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Derg. 2021;8(1):12-20
5. Uysal N, Yıldız G. Hemşirelik öğrencilerinin sağlık okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi. Balıkesir Sağlık Bilim Dergisi. 2021;10(1):43–8.
6. Tuğut N, Yılmaz A, Çelik BY. Hemşirelik öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı düzeyleri ile sağlıklı yaşam biçimi davranışlarının belirlenmesi. Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi. 2021;(6):103–11.
7. Akgün Ş, Öztaş D, Hançer Tok H. Hemşirelik öğrencilerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışları ve sağlık okuryazarlık düzeyleri. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilim Dergisi. 2021;10(2):247–56.
8. Mullan J, Burns P, Weston K, McLennan P, Rich W, Crowther S, et al. Health literacy amongst health professional university students: A study using the health literacy questionnaire. Educ Sci. 2017;7(2):2-11
9. Zhang Z-J, Zhang C-L, Zhang X-G, Liu X-M, Zhang H, Wang J, et al. Relationship between self-efficacy beliefs and achievement motivation in student nurses. Chinese Nurs Res. 2015;2(2–3):67–70.
10. Eraydın Ş. İntörn programının hemşirelik öğrencilerinin özyeterlilik ve mesleki hazıroluşluk düzeyine etkisi. Haliç Üniversitesi Sağlık Bilim Dergisi. 2021;4(2):145-58.
11. Sørensen K, Broucke S Van Den, Pelikan JM, Fullam J, Doyle G, Slonska Z, et al. Measuring health literacy in populations : Illuminating the design and development process of the European Health Literacy Survey Questionnaire (HLS-EU-Q). BMC Public Health. 2013: 1-10
12. Toci E, Burazeri G, Jerliu N, Sørensen K, Ramadani N, Hysa B, et al. Health literacy , self-perceived health and self-reported

- chronic morbidity among older people in Kosovo. *Heal Promot Int.* 2014;30(3):668–74.
13. Aras Z, Bayık Temel A. Sağlık okuryazarlığı ölçeğinin türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirliğinin değerlendirilmesi. *Florence Nightingale Hemşirelik Derg.* 2017;25(2):85.
 14. Erdoğan S, Nahcivan N, Esin MN. Hemşirelikte araştırma: Süreç, uygulama ve kritik. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevi, 2014:271
 15. Göger S, Çevirme A. Hemşirelik öğrencilerinde öz yeterlik düzeyinin eğitim stresi üzerine etkisi. *Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi.* 2019;16 (4): 306-312
 16. Sukys S, Cesnaitiene VJ, Ossowsky ZM. Is health education at university associated with students ' health literacy ? Evidence from cross-sectional study applying HLS-EU-Q. *Biomed Res Int.* 2017:1-9
 17. Munangatire T, Tomas N, Mareka V. Nursing students' understanding of health literacy and health practices: A cross-sectional study at a university in Namibia. *BMC Nurs.* 2022;21(1):1–8.
 18. Çelik S, İstek Z, Kızkın A, Yiğit MC, Kaçan H. Üniversite öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı düzeylerinin incelenmesi: Bartın üniversitesi örneği. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilim Dergisi.* 2021;15(15):593–605.
 19. Tuğut N, Yılmaz A, Yeşildağ Çelik B. Hemşirelik öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı düzeyleri ile sağlıklı yaşam biçimi davranışlarının belirlenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilim Enstitüsü Dergisi.* 2021 (6)2: 103-111
 20. Soykan H, Şengül H. Sağlık okuryazarlığının sağlıklı yaşam biçimi davranışlarıyla ilişkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi.* 2021;10(4):691–704.
 21. Göçer Ş, Balcı E, Üstündağ Öcal N. An evaluation of e-health literacy in university students: The example of Yozgat Bozok University. *Acibadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi.* 2021;12(3):579–84.
 22. Bilgiç Ş, Temel M, Çelikkalp Ü. Hemşirelik öğrencilerinin öğrenilmiş güçlülük, öz yeterlilik ve umut düzeylerinin değerlendirilmesi: Tekirdağ örneği. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi.* 2017;(3)4:117–26.
 23. Ergün S. Health literacy in school of health students. *Kocaeli Med J.* 2017;6(3):1–6.
 24. Kazak A, Başaran F, Coşkun N, Karakullukçu S. Sağlıkla ilgili bölümlerde okuyan üniversite öğrencilerinde sağlık okuryazarlığı ve sağlıklı yaşam biçimi davranışlarının değerlendirilmesi. *Kocaeli Med J.* 2021;10(3):273–83.
 25. Protheroe J, Whittle R, Bartlam B, Estacio EV, Clark L, Kurth J. Health literacy, associated lifestyle and demographic factors in adult population of an English city: A cross-sectional survey. *Heal Expect.* 2017;20(1):112–9.
 26. Mansur F, Ülke Şimdi R. Sağlık okuryazarlık düzeyinin sağlık arama davranışı ve sağlıklı yaşam tarzı davranışlarına etkisi. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi.* 2022;25(1):127–38.
 27. Saleh A, Wirda W, Irwan AM, Latif AI. The relationships among self-efficacy, health literacy, self-care and glycemic control in older people with type 2 diabetes mellitus. *Work with Older People.* 2021;25(2):164–9.
 28. Aliakbari F, Tavassoli E, Alipour FM, Sedehi M. Promoting health literacy and perceived self-efficacy in people with chronic obstructive pulmonary disease. *Iran J Nurs Midwifery Res.* 2022;27(4):331–6.
 29. Wayment A, Wong C, Byers S, Eley R, Boyde M, Ostini R. Beyond access block: Understanding the role of health literacy and self-efficacy in low-acuity emergency department patients. *Ochsner J.* 2020;20(2):161–9.